

FF UK v Praze, katedra psychologie
Posudek diplomové práce

Jméno autora práce: Mgr. Lenka Slavíková

Název diplomové práce: Subjektivní rychlost plynutí času

Oponent: PhDr. Luděk Stehlík

Autorka se ve své diplomové práci věnuje tématu subjektivního vnímání rychlosti plynutí času v delších časových úsecích a závislosti tohoto vnímání na věku. Vzhledem k omezenému množství studií věnujících se tomuto tématu představuje předložená práce cenný zdroj informací a dat k teoreticky velice zajímavému tématu. Z tohoto hlediska lze obsah práce hodnotit jako přínosný.

Práce má přibližně 80 stran psaného textu, je členěna tradičním způsobem na část teoretickou a empirickou. Součástí práce je spíše kratší seznam použitých (starších i novějších) zdrojů (cca 40). Jeho kratší délka je pravděpodobně zapříčiněna samotnou autorkou komentovanou skutečností, že psychologie času nestojí příliš v popředí zájmu psychologického výzkumu, takže dostupných zdrojů k tomuto tématu je spíše pomálu. V práci obsažené tabulky a grafy jsou přehledné a srozumitelné a až na jednu či dvě výjimky i řádně popsány; citace a odkazy jsou autorkou uváděny v souladu s citačními normami. Součástí práce je rovněž rozsáhlá příloha, která obsahuje relativně podrobný popis procesu konstrukce použitého dotazníku ISRČ (včetně jeho finální podoby spolu s instrukcí) a body polostrukturovaného rozhovoru. Práce je strukturována logicky a přehledně, autorka píše většinou čtivě a srozumitelně, přesto se v některých pasážích nedokázala vyhnout jistým stylistickým neobratnostem, takže čtenář je místy nucen si text přečíst i vícekrát než si může být jistý smyslem autorčina sdělení. Autorka se také nedokázala zcela vyhnout několika překlepům (např. „*Crompachovo alfa*“ na s. 60), záměnám (např. „*prospektivní vs. retrospektivní*“ na s. 40) a jednomu či dvěma vynecháním slov (např. „*Sedm položek škály je obsaženo v ISRČ, jedna jiná.*“). Zcela optimální potom není umístění použitých zkratk na konci práce – lepší by bylo jejich umístění na začátku práce, kde se s nimi čtenář může seznámit ještě před začtením se do hlavního textu. Práci lze z hlediska požadavků na formální úpravu hodnotit jako velmi dobrou až výbornou.

Obsah a struktura teoretické práce jsou v souladu s jejím hlavním deklarovaným cílem – ověření pozitivní korelace mezi věkem a vnímanou rychlostí plynutí času. Autorce se na cca 40 stranách podařilo přehledným a srozumitelným způsobem sumarizovat historické i současné přístupy ke zkoumání problematiky psychologie času a specificky pak akcelerace subjektivního vnímání plynutí času s věkem. Autorka si tímto vytvořila dobrý základ k empirické části práce, která na tu teoretickou organicky navazuje. Tuto část práce hodnotím jako výbornou.

V empirické části autorka popisuje svůj výzkumný projekt, ve kterém se snažila ověřit hypotézu o pozitivní korelaci mezi věkem a vnímanou rychlostí plynutí času (operacionalizovanou prostřednictvím jejího vlastního dotazníku ISRČ) na příležitostně vybraném vzorku osob spadajících do tří věkových kategorií. Autorka uvádí většinu důležitých a relevantních informací – cíle výzkumu a formulace jednotlivých hypotéz, popis výzkumného designu, výzkumného vzorku, použitých psychometrických nástrojů a průběhu sběru dat, výsledky jejich analýzy, jejich interpretace, shrnutí a závěrečnou diskusi výstupů studie z hlediska celkových zjištění, jejich limitů a možných budoucích navazujících výzkumů. Výzkumné hypotézy má autorka dobře teoreticky podložené a dávají dobrý smysl v rámci otázek, na které se výzkumníci v dané oblasti snaží nalézt odpovědi. Pro ověření těchto

hypotéz autorka dokázala připravit adekvátní výzkumný plán, sesbíraná data dokázala adekvátně zpracovat, formulované hypotézy otestovat pomocí správně vybraných statistických nástrojů a jejich výstupy potom i náležitě interpretovat. K této části práce mám přesto několik výtek či doporučení:

- U seniorů chybí informace o vzdělání a místě trvalého bydliště.
- K dotazníku ZTPI nejsou uvedeny informace o jeho základních psychometrických charakteristikách.
- Z textu není zcela zřejmé, proč vlastně autorka použila dotazník ZTPI. Bylo to kvůli validizaci ISRČ? Nebo šlo „pouze“ hledání případných/možných souvislostí mezi subjektivní rychlostí plynutí času a dimenzemi časové perspektivy?
- Nikde není rozebrána analýza dat z polostrukturovaného rozhovoru. Není jasné, co přesně se autorka dozvěděla a co z toho (a jak) použila ve svém výzkumu. Víme jen, že rozhovory inspirovaly zavedení několika nových položek do dotazníku ISRČ a na konci práce využívá několik citací k ilustraci mnohorozměrnosti problematiky vnímání plynutí času, kterou je obtížné zachytit prostřednictvím dotazníkových položek).
- Při ověřování validity ISRČ jeho korelací se ZTPI by bylo korektní dopředu jasně specifikovat, jaké škály budou souviset s jakými.
- Je poměrně obtížné se zorientovat ve struktuře dotazníku ISRČ (např. vztah Škály časového tlaku k dotazníku ISRČ se více ozřejmí až v části věnované analýze dat – str. 71).
- Není jasné, proč se při korelační analýze jednotlivých škál ISRČ liší velikosti vzorku, na kterém jsou korelační koeficienty odhadovány (95 x 101).
- Autorka tvrdí, že „*Mé studii se nepodařilo replikovat výsledky výzkumu Wittmanna & Lehnhoffa (2005) ani Friedmana & Janssena (2010), kteří oba nalézají sice nízkou, ale signifikantní korelaci mezi věkem respondenta a výsledky na škále rychlosti času indikující, že starším respondentům ubíhá čas rychleji než mladším.*“ Tabulka 20 přitom dokládá, že existuje slabý ($r = 0,186$) a téměř statisticky signifikantní ($p = 0,063$) vztah mezi věkem a škálou rychlosti času (zjišťující subjektivním prožíváním plynutí času). Autorka tuto skutečnost nijak nekomentuje. Jak si autorka vykládá rozpor mezi výstupem této analýzy a analýzy ze str. 66-68?
- Pozorovaný rozdíl v časovém tlaku mohl být způsoben rozdílem v místě trvalého bydliště jednotlivých věkových skupin. Autorka tuto možnost nikde nezmiňuje, ani se nepokoušela vliv této proměnné statisticky kontrolovat.
- Při testování vedlejší hypotézy měla autorka použít neparametrickou parciální korelační analýzu ke kontrole vlivu proměnné věku na vztah mezi ISRČ a škálami ZTPI.
- Vzhledem k nejistotě ohledně validity ISRČ a datům v tabulce 20 je autorčino tvrzení „*Ve vztahu k teoriím akcelerace času s věkem musím konstatovat, že zamítám všechny teorie, které předpokládají a vysvětlují, že čas se ke stáru zrychluje.*“ příliš silné a jednoznačné.
- Výsledky Levenova testu není potřeba dokládat v samostatné tabulce.
- Terminologická poznámka: termín ANOVA se neskloňuje (žádný test ANOVY neexistuje).
- Terminologická poznámka: Spearmanovu korelační analýzu nelze použít na kategoriální data (s. 70 – „*korelace položek s kategorií věku*“).
- Chybné, str. 77: „*Tři z pěti dimenzí časové perspektivy mají signifikantní vztah ($p = 0,01$) k subjektivní rychlosti plynutí času.*“ Autorka zřejmě chtěla vyjádřit $p < 0,01$.

Tuto část práce hodnotím jako velmi dobrou.

Otázky, podněty k obhajobě:

- Proč si autorka myslí, že vícevrstevnatost prožitku rychlosti není možné zmapovat pomocí dotazníkových položek?
- Nemůže být zjištění, že intenzita časového tlaku je vyšší v adolescenci než v dospělosti a ve stáří, způsobeno tím, že mezi porovnávanými skupinami je rozdíl v místě trvalého bydliště (Praha vs. zbytek ČR)?
- V čem hlavně se liší autorčin dotazník od dotazníkových položek použitých ve výzkumech Friedman & Janssen (2010) a Wittmann & Lehnhoff (2005)? Přináší něco nového? Pokrývá nějaké další/nové aspekty vnímání plynutí času?
- Jak autorka pracovala s „kartičkovou“ metodou? Co se ze získaných dat dozvěděla?

Celkové hodnocení práce: Práci doporučuji k obhajobě.

Návrh klasifikace: velmi dobře

V Praze dne 19. 1. 2015

podpis